Eduskunnan lakivaliokunnalle,

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle luonnonsuojelulaiksi ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta, HE 76/2022 vp

Lausuntoa on pyydetty lakivaliokunnan toimialaan liittyen erityisesti rikosoikeudellisiin seuraamuksiin ja rangaistussäännöksiin, muutoksenhakuun ja oikeusturvaan liittyvien kysymysten osalta. Keskityn tässä lausunnossa rikosoikeudellisiin seuraamuksiin ja rangaistussäännöksiin.

1. Johdanto

Hallituksen esitykseen sisältyvät luonnonsuojelurikkomusta koskevat ehdotukset konkretisoivat perustuslain (731/1999, PL) 20 §:n 1 momentissa säädettyä jokaisen vastuuta luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä. Rikosvastuuta ei kuitenkaan voi johtaa suoraan ympäristöperusoikeudesta, vaan se edellyttää tarkempaa lainsäädäntöä.

Perustuslakivaliokunta on tuonut tulkinnoissaan usein esiin, että lainsäätäjällä on varsin väljä liikkumavara kriminalisointien säätämisen suhteen. Tämän ohella on kuitenkin huomioitava, että rikosoikeudelliset seuraamukset ja rangaistussäännökset ovat perusoikeuksien rajoituksia. Näin ollen niitä on arvioitava sekä perusoikeuksien rajoittamiselle asetettavien yleisten edellytysten ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvien erityisedellytysten valossa. Rangaistussäännökset ja rikosoikeudelliset seuraamukset ovat samalla myös keinoja, joiden avulla oikeusjärjestys antaa suojaa perusoikeuksille. Perusoikeusjärjestelmästä voidaan näin ollen johtaa rikoslainsäätäjään kohdistuva velvoite säätää ja ylläpitää sellaisia kriminalisointeja, jotka ovat välttämättömiä jonkin perusoikeuden turvaamiseksi ulkopuolisten loukkauksilta. Rangaistussäännösten ja rikosoikeudellisten seuraamusten valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on siten otettava huomioon perusoikeussäännösten molemmat vaikutukset.[1]

Yleisenä lähtökohtana voidaan siten esittää, että ympäristöperusoikeuden turvaamiseksi on mahdollista ja joissain tapauksissa jopa välttämätöntä säätää rangaistussäännöksiä ja rikosoikeudellisia seuraamuksia. *Luonnonsuojelulain tehostaminen rangaistussäännöksin ja rikosoikeudellisin seuraamuksin on näin ollen ympäristöperusoikeuden valossa lähtökohtaisesti perusteltua ja hyväksyttävää.*

Ympäristökriminalisointeihin ja niihin liittyviin rikosoikeudellisiin seuraamuksiin liittyy kuitenkin eräitä yleisiä haasteita, jotka ilmenevät myös tässä hallituksen esityksessä. Yksi näistä koskee kriminalisointien luonnetta blankorangaistussääntelynä. Toinen koskee

[1] Ks. erityisesti PeVL 23/1997 vp – HE 6/1997 vp hallituksen esitys oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi, s. 2/II.

itsekriminointisuojan roolia ympäristörikossääntelyssä. Näiden lisäksi ehdotukseen liittyy joitakin erityiskysymyksiä, joihin haluan lausunnossani paneutua. Esitän lausuntoni lopuksi myös joitakin oikeuspoliittisia näkemyksiä ympäristörikossääntelyn nykytilasta.

2. Blankorangaistussääntelyä koskevat huomiot

2.1. Yleinen kartoitus

Ympäristö- ja luonnonsuojelulainsäädännölle on ominaista, että huomattava osa yksityiskohtaisesta sääntelystä jää lakia alemman asteisiin säädöksiin, määräyksiin ja päätöksiin. Tämä puolestaan liittyy siihen, että mainittu sääntely on luonteeltaan yksityiskohtaista ja osin teknisluonteista.[2] Alemman asteisten säädösten käyttö antaa sääntelylle myös sellaista joustovaraa, joka on välttämätöntä sääntelyn kohteena olevien ongelmien hallinnassa. Kun tämänkaltaista lainsäädäntöä pyritään tehostamaan rangaistussäännösten avulla, sääntelyssä on hyödynnetty yleisesti blankorangaistussäännöksiä.

Blankorangaistussäännöksellä tarkoitetaan sellaista rangaistussäännöstä, jonka tunnusmerkistö sisältää edellytyksen siitä, että sitä täydennetään jonkin toisen oikeusnormin avulla. Esimerkkinä mainittakoon esityksessä ehdotettu luonnonsuojelulain (LSL)[3] 133 §:n 1 momentin 10 kohdan kriminalisointi, jonka mukaan se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta oikeudettomasti:

> 10) ostaa, tarjoutuu ostamaan, hankkii kaupallisiin tarkoituksiin, esittelee julkisesti kaupallisessa tarkoituksessa, käyttää taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, myy, pitää hallussa myyntiä varten, tarjoaa tai kuljettaa myytäväksi CITES-asetuksen liitteessä A tai B mainitun eläin- tai kasvilajin yksilön taikka sen osan tai johdannaisen asetuksen 8 artiklassa säädetyn vastaisesti tai siirtää asetuksen liitteessä A mainitun eliölajin elävän yksilön 9 artiklassa säädetyn vastaisesti,

on tuomittava, jollei teko ole luonnonsuojelurikoksena rangaistava, luonnonsuojelurikkomuksesta sakkoon. Jotta rangaistussäännöksen tarkka sisältö voidaan selvittää, tunnusmerkistöä täydennetään ns. CITES-asetuksen[4] eli luonnonvaraisten eläinten ja kasvien suojelusta annetun EY:n asetuksen sekä sen liitteiden avulla.

Blankorangaistussäännökset ovat PL 8 §:ssä säädetyn rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisia ja pääsääntöisesti niitä tulisi välttää. Perustuslakivaliokunta korostikin perusoikeusuudistuksen yhteydessä, että:

- blankosääntelyn edellyttämien valtuutusketjujen tulee olla täsmällisiä,

[2] Ks. esim. PeVL 24/2021 vp – HE 40/2021 vp hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi jätelain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta, s. 2-3 ja PeVL 58/2010 vp – HE 199/2010 vp hallituksen esitys jätelaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, s. 3.

[3] Käytän lyhennettä LSL viittaamaan käsillä olevaan lakiehdotukseen. Jos viittaan voimassa olevaan luonnonsuojelulakiin, mainitsen tämän aina erikseen.

[4] Neuvoston asetus (EY) N:o 338/97, annettu 9 päivänä joulukuuta 1996, luonnonvaraisten eläinten ja kasvien suojelusta niiden kauppaa sääntelemällä (EYVL L 61, 3.3.1997, s. 1).

- rangaistavuuden edellytykset ilmaisevat aineelliset säännökset tulisi kirjoittaa rikossäännöksiltä vaaditulla tarkkuudella,
- blankosäännökset käsittävästä normistosta tulee käydä ilmi myös niiden rikkomisen rangaistavuus ja
- kriminalisoinnin sisältävässä säännöksessä tulee olla jonkinlainen asiallinen luonnehdinta kriminalisoitavaksi tarkoitetusta teosta.[5]

Tässä yhteydessä on huomionarvoista lisäksi se, että perustuslakivaliokunta on tuoreemmassa käytännössään on pitänyt blankorikossääntelyn täsmentämistä edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelylle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.[6]

Yllä kuvattu esimerkki (LSL 133 §:n 1 momentin 10 kohta) ei ole laillisuusperiaatteen näkökulmasta järin ongelmallinen blankorangaistussäännös. Luonnonsuojelurikkomusta koskeva rangaistussäännös on kokonaisuutena tarkastellen kuitenkin jossain määrin haastava tulkittava, joskaan se ei tässä mielessä eroa muista vastaavista ympäristörikoslainsäädäntöön kuuluvista sakonuhkaisista kriminalisoinneista.

Käsillä olevassa hallituksen esityksessä luonnonsuojelurikkomusta koskevassa rangaistussäännöksessä on kaksi osaa. LSL 133 §:n 1 momentissa säädetään rangaistus teoista, joiden syyksiluettavuuden aste on joko tahallisuus tai huolimattomuus. LSL 133 §:n 2 momentissa säädetään puolestaan niistä teoista, joiden osalta syyksiluettavuus edellyttää joko tahallisuutta tai tahallisuutta tai törkeää huolimattomuutta. LSL 133 §:n 3 momentti puolestaan täsmentää, missä tilanteissa LSL 53 §:n ja 56 §:n määrättyjen kieltojen ja rajoitusten vastainen toiminta voi olla rangaistavaa.

Rangaistussäännöksessä on kaiken kaikkiaan 19 kohtaa (1 momentissa on 17 kohtaa ja 2 momentissa on 2), joissa kussakin säädetään rangaistavaksi jokin lain, lain nojalla annetun asetuksen tai yksittäistapausta koskevan määräyksen tai jonkin EU:n asetuksen tai direktiivin vastainen teko tai laiminlyönti. Tältä osin katson, että *blankosäännökset käsittävästä normistosta tulee ilmi niiden rikkomisen rangaistavuus, aivan kuten perustuslakivaliokunta on edellyttänyt*.

Hallituksen esityksessä ei avata rangaistussäännöksen yksityiskohtia kovin tarkasti, mikä on sinänsä ymmärrettävää: luonnonsuojelurikkomuksen tarkka sisältö ei ole tämän kokonaisuuden merkittävin osa. Olen tästä syystä sisällyttänyt lausuntoni liitteeksi (ks. liite 1) kartoituksen, jossa käyn läpi rangaistussäännöksen kohta kohdalta läpi viittaussäännöksineen. Liitteessä on

[5] PeVM 25/1994 vp – HE 309/1993 vp hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta, s. 8. Tämä kanta on toistettu lukuisissa perustuslakivaliokunnan lausunnoissa tämän jälkeen. Ks. tuoreimmasta käytännöstä esim. PeVL 62/2018 vp – HE 224/2018 vp hallituksen esitys eduskunnalle laiksi henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, s. 9 ja samassa yhteydessä mainitut perustuslakivaliokunnan lausunnot.

[6] PeVL 10/2016 vp – HE 153/2015 vp hallituksen esitys tullilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, s. 8. Ks. myös PeVL 14/2018 vp – HE 9/2018 vp hallituksen esitys eduskunnalle EU:n yleistä tietosuoja-asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi, s. 20-21 ja PeVL 62/2018 vp, s. 9.

myös tarkemmat kommenttini kunkin kohdan osalta. Jätin liitteen poikkeuksellisesti lausuntoon, jotta valiokunta näkee, mihin arvioni perustuu.

Kartoitukseni perusteella vaikuttaa siltä, että *lakiehdotukseen sisältyvät valtuutusketjut ovat pääosin täsmällisiä ja että kriminalisoinnin sisältävissä säännöksissä on asiallinen luonnehdinta kriminalisoitavaksi tarkoitetuista teoista.* Joissain kohdissa viittaus aineelliseen säännökseen ei täysin selvitä rangaistavuuden sisältöä (ks. liite, 133 §:n 1 momentin kohdat 1, 2, 3, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16 ja 133 §:n 2 momentti), mutta mielestäni rangaistavuuden ala on kuitenkin *kohtuudella selvitettävissä*. Täysin aukottomiksi valtuutusketjuja lienee mahdoton kirjoittaa ilman että tekstin selkeys ja ymmärrettävyys samalla kärsivät.

LSL 133 §:n 1 momentin 3 kohdan osalta olen kuitenkin epävarma, kattaako rangaistavuus LSL 56 § 1 momentissa mainitut luonnonpuistoja koskevat liikkumisrajoitukset. Kohdassa viitataan LSL 56 §:n 2 momenttiin, joka koskee kansallispuistoja ja ns. muita valtion luonnonsuojelualueita. Luonnonpuistoissa liikkumisesta säädetään LSL 56 §:n 1 momentissa, jossa todetaan, että ”[l]uonnonpuistossa saa muualla kuin erikseen osoitetuilla teillä, poluilla tai alueilla liikkua vain Metsähallituksen luvalla.” *Jos tämän lainkohdan vastainen liikkuminen halutaan säätää rangaistavaksi, ehdotusta olisi ymmärtääkseni täsmennettävä niin, että myös 56 §:n 1 momentin vastainen liikkuminen luonnonpuistossa olisi rangaistavaa*.

Kuten edellä on todettu, perustuslakivaliokunta lähtee siitä, *että rangaistavuuden edellytykset ilmaisevat aineelliset säännökset tulisi kirjoittaa rikossäännöksiltä vaaditulla tarkkuudella.* Tämä on suhteellisen hankala vaatimus ympäristön- ja luonnonsuojelulainsäädännössä, jonka logiikka on täysin rikoslainsäädännöstä poikkeava. Tulkitsen edellytystä siten, että sillä viitataan lähinnä niihin aineellisiin säännöksiin, jotka kuvaavat jollakin tavoin säännösten vastaista toimintaa. Kuten liitteestä 1 on havaittavissa, *en löytänyt tältä osin kovin paljon huomautettavaa*. Poikkeuksena on, edellä mainitun LSL 133 §:n 1 momentin 3 kohdan lisäksi, LSL 133 §:n 1 momentin 8 kohta.

Mainitun lainkohdan mukaan rangaistavaa olisi pitää hallussaan rauhoitetun eläinlajin yksilöä, osaa, johdannaista tai munaa, joka on erotettu luonnosta 31 joulukuuta 1996 jälkeen, 89 §:n 1 momentissa säädetyn vastaisesti. Hallituksen esitykseen sisältyvässä säädöstekstissä käytetään termiä *eläinlaji*, kun taas hallituksen esityksen perusteluista saa sen kuvan, että tarkoituksena on saattaa rangaistavaksi lain 89 §:ssä kielletty rauhoitetun *eläin- ja kasvilajin* yksilön oikeudeton hallussapito (eliölajit).[7] *Tarkoituksena lienee, että LSL 133 §:n 1 momentin 8 kohdassa säädettäisiin rangaistavaksi rauhoitettujen kasvi- ja eläinlajien hallussapito. Säädöstekstiä on näin ollen korjattava*.

2.2. Hallussapidon rangaistavuus ja kysymys taannehtivuudesta

Perustuslakivaliokunnan kanta on, että hallussapidon kriminalisointia on pidettävä poikkeuksellisena. Suojaamisintressin on oltavan hyvin painava, jotta kriminalisointia voidaan

[7] HE 76/2022 vp, s. 265.

pitää perusteltuna. Pelkät näyttövaikeudet eivät riitä perusteeksi ja on samoin tärkeää, että hallussapidon kriminalisointia on tarkoituksenmukaista ja/tai mahdollista valvoa.[8] Voimassa olevassa luonnonsuojelulaissa on joitakin hallussapitokriminalisointeja ja uuteen lakiin ehdotetaan niitä myös (LSL 133 §:n 1 momentin kohdat 5, 8 ja 10).

Kuten edellä jo todettiin, LSL 133 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaan rangaistavaa olisi pitää hallussaan rauhoitetun eläinlajin yksilöä, osaa, johdannaista tai munaa, joka on erotettu luonnosta 31 joulukuuta 1996 jälkeen, 89 §:n 1 momentissa säädetyn vastaisesti. Lainkohdassa esitetty ajallinen rajaus on hieman vaikeasti hahmotettava. Sen tarkoituksena on perustelujen mukaan estää taannehtiva rangaistussäännös tilanteissa, joissa jonkin rauhoitetun eläinlajin tai kasvilajin, niiden osan, johdannaisen tai munan hallussapito on alkanut ennen voimassa olevan luonnonsuojelulain voimaantuloa eli 1.1.1997.[9] Taannehtivan sääntelyn kielto kuuluu rikosoikeudellisen järjestelmän peruspilareihin, joten tavoite on luonnollisesti perusteltu.

Hallituksen esityksessä ei selitetä lähemmin, miksi lähtökohdaksi on otettu voimassa olevan luonnonsuojelulain voimaantulon ajankohta. Ilmeisesti ajatuksena on, että voimassa olevassa laissa hallussapidon rangaistavuus on ollut yhtä kattava kuin ehdotetussa uudessa laissa, mikä merkitsisi, että hallussapitoa koskeva uusi säännös ei johtaisi rangaistusseuraamuksen taannehtivaan tiukentumiseen tai uuskriminalisointiin. Esitetyn kaltainen ajallinen rajaus on nähdäkseni mahdollinen vain, jos sillä halutaan korjata voimassa olevassa laissa oleva mahdollinen ongelma, joka on johtanut siihen, että hallussapitokriminalisoinnit ovat ulottuneet taannehtivasti sellaisiin eliölajeihin tai niiden osiin, joiden erottaminen luonnosta ei ole ollut rangaistavaa erottamishetkellä.

Kuten edellä on todettu, voimassa oleva luonnonsuojelulaki kieltää rangaistuksen uhalla hallussapidon tietyissä tilanteissa. Voimassa olevan luonnonsuojelurikkomuksen tunnusmerkistön (voimassa olevan luonnonsuojelulain 58 §:n 1 momentin 1 kohta) mukaan rangaistus on määrättävä sille, joka rikkoo tässä laissa olevaa tai sen nojalla luonnon suojelemiseksi annettua säännöstä tai määräystä taikka ostaa tai ottaa vastaan jotakin, mikä on saatu sellaista säännöstä tai määräystä rikkomalla. Tässä on kuitenkin huomautettava, että tämä on täysin avoin blankorangaistussäännös, joka ei täytä laillisuusperiaatteen edellytyksiä, mikä itse asiassa käsillä olevassa hallituksen esityksessäkin todetaan.[10]

Rauhoitettujen eläinlajien hallussapidon kielto voitaneen kytkeä voimassa olevan luonnonsuojelulain 39 §:ään, sillä 39 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan pesien sekä munien ja yksilöiden muiden kehitysasteiden ottaminen haltuun on kiellettyä. Kasvien osalta relevantti on lähinnä voimassa olevan luonnonsuojelulain 42 §:n 2 momentti, jossa kielletään rauhoitetun

[8] Ks. esim. PeVL 23/1997 vp, s. 4/I ja 26/2004 vp – HE 81/2004 vp hallituksen esitys laiksi rikoslain 17 luvun, kokoontumislain ja järjestyksenvalvojista annetun lain 8 §:n muuttamisesta, s. 4/II ja PeVL 13/2004 vp – HE 34/2004 vp hallituksen esitys laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi, s. 2/II ja PevL 5/2009 vp – HE 227/2008 vp hallituksen esitys laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta, s. 3.
[9] HE 76/2022 vp, s. 265.
[10] HE 76/2022 vp, s. 318.

kasvin tai sen osan poimiminen, kerääminen, irtileikkaaminen, juurineen ottaminen tai hävittäminen. Sama koskee soveltuvin osin rauhoitetun kasvin siemeniä. Pykälässä ei kuitenkaan puhuta hallussapidosta.

Voimassa olevan luonnonsuojelulain 58 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan rangaistus on puolestaan määrättävä sille, joka ottaa haltuun, luovuttaa, esittelee julkisesti kaupallisessa tarkoituksessa, myy, pitää myyntiä varten, tarjoaa tai kuljettaa myytäväksi, tuo maahan tai vie maasta eläimen tai kasvin taikka sen osan tai johdannaisen 40 tai 45 §:n taikka 49 §:n 2 ja 4 momentin säännösten vastaisesti. Lain 40 §:ssä säädetään kuolleena tavatuista rauhoitetuista eläimistä, joita ei saa ottaa haltuun. Lain 45 §:ssä puolestaan säädetään rauhoitettujen eläinten kaupasta ja 49 §:n 2 ja 4 momentissa tietyistä luonto- ja lintudirektiiviin kuuluvista lajeista, joiden hallussapito ei sekään ole sallittua.

En pysty käytettävissäni olevan ajan puitteissa yksiselitteisesti selvittämään, onko eliölajien hallussapidon kielto voimassa olevassa laissa ja ehdotetussa uudessa laissa yhtä kattava. Jos näin on, ajallista rajausta voitaneen pitää perusteltuna. Silloin kyseinen lainkohta toimisi varmisteena sille, ettei luonnosta jo kauan sitten erotettujen eliölajien ja niiden osien ja vastaavien hallussapito muutu taannehtivasti rangaistavaksi. Voimassa olevan luonnonsuojelulain rangaistussäännöksen avoin luonne (58 §:n 1 momentti) puhuisi sen puolesta, että kriminalisoinnella on haettu laajaa kattavuutta. Toisaalta kyseinen säännös on avoimen luonteensa takia laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallinen. Jos sen sijaan tulkitaan, että eliölajien hallussapidon kielto ei ole voimassa olevassa luonnonsuojelulaissa ja ehdotetussa laissa yhtä kattavia, ehdotettu rajaus on ongelmallinen sellaisten hallussapidon muotojen osalta, jotka eivät ole voimassa olevan lain mukaan rangaistavia tekoja. Niiden osalta kyse olisi taannehtivasta sääntelystä, jolloin hallussapidon rangaistavuus voisi tulla voimaan vasta ehdotetun lain myötä. *Tämä kohta (LSL 133 §:n 1 momentin 8 kohta) tulisi vielä tarkistaa.*

3. Itsekriminointisuoja

LSL 128 §:ssä säädetään luonnonsuojelulain nojalla käytettävistä pakkokeinoista. Säädös vastaa asiallisesti voimassa olevaa luonnonsuojelulakia, mutta siihen ehdotetaan lisättäväksi uusi itsekriminointisuojaa koskeva säännös, LSL 128 §:n 2 momentti. Kyseisen periaatteen mukaan kenelläkään ei ole velvollisuutta myötävaikuttaa oman syyllisyytensä selvittämiseen rikosprosessissa. Ehdotuksen mukaan:

> ”[esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai oikeudenkäynnissä ei saa luonnollisen henkilön rikosvastuuseen saattamiseksi käyttää sellaisia luonnollisen henkilön tässä laissa säädetyn tai sen nojalla määrätyn tiedonantovelvollisuuden perusteella antamia tietoja, jotka on saatu asettamalla hänelle sakon uhka velvollisuuden täyttämiseksi.”

Itsekriminointisuoja on turvattu esitutkintalain (ETL, 806/2011) 4 luvun 3 §:ssä, jonka mukaan ”[r]ikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään.” Oikeudenkäymiskaaren (OK 4/1734) 17 luvun 18 §:ssä säädetään vastaavasti, että jokaisella on oikeus kieltäytyä todistamasta siltä osin kuin todistaminen saattaisi hänet tai

häneen läheisessä suhteessa olevan henkilön syytteen vaaraan tai myötävaikuttaisi hänen tai häneen mainitussa suhteessa olevan henkilön syyllisyyden selvittämiseen. OK 17 luvun 25 §:n 2 momentissa säädetään lisäksi, että:

> ”[t]uomioistuin ei saa rikosasiassa hyödyntää 18 §:ssä säädetyn vaitiolo-oikeuden vastaisesti hankittua todistetta. Hyödyntämiskielto koskee myös todistetta, joka on hankittu muussa menettelyssä kuin esitutkinnassa tai rikosasian oikeudenkäynnissä henkilöltä pakkokeinon käyttämisen uhalla tai muutoin vastoin hänen tahtoaan, jos hän oli tällöin epäiltynä tai vastaajana rikoksesta taikka esitutkinta tai oikeudenkäynti oli vireillä rikoksesta, josta häntä syytetään, ja jos todisteen hankkiminen rikosasiassa olisi ollut vastoin 18 §:ää.”

Hallituksen esitykseen sisältyvä ehdotuksen kanssa samansisältöinen säädös on myös ympäristönsuojelulain (527/2014) 184 §:n 2 momentissa ja jätelain (646/2011) 129 §:n 2 momentissa. Ympäristö- ja luonnonsuojelulainsäädännössä on perusteltu itsekriminointisuojan lisäämistä aineellisiin sektorilakeihin viittaamalla siihen, että periaatteella on korostunut asema Europaan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytännössä.[11] Olen itse sillä kannalla, että tällaiset yleiset rikosoikeudelliset periaatteet olisi parempi kirjata prosessilainsäädäntöön.[12] Näin vältyttäisiin siltä riskiltä, että tulkinnat eriytyvät. Koska muissakin ympäristölaeissa on hiljattain omaksuttu sama linjaus, *ratkaisu on kuitenkin perusteltu ympäristö- ja luonnonsuojelulainsäädännön yhtenäisyyden kannalta*.

Yhtä kaikki on kuitenkin niin, että EIT on kehittänyt käytäntöään tältä osin, joskin niin, että kokonaiskuva ei ole kovin selvä. Joka tapauksessa on selvää, että itsekriminointisuoja asettaa valvontaviranomaiset erikoiseen tilanteeseen. Jos viranomainen tarvitsee tietoja, joita luonnollinen henkilö ei suostu antamaan, viranomainen voi tehostaa pyyntöään uhkasakolla. Tällöin valvontaviranomainen ottaa samalla riskin siitä, että mikäli asiassa ilmenee myöhemmin syytä epäillä rikosta, uhkasakon nojalla annettuja tietoja ei voida käyttää. Tämä korostaa tarvetta *kokonaisvaltaiseen* tilanteen arviointiin ennen kuin uhkasakkoon turvaudutaan.

4. Muita kysymyksiä

4.1. Toiminta rikosasiassa

Pidän erittäin tervetulleena uudistuksena LSL 131 §:n 1 momentissa säädettyä *ilmoitusvelvollisuutta.* Ympäristörikollisuudesta melko suuri osa on ns. piilorikollisuutta eli ilmitulo edellyttää viranomaisten aktiivisia toimia. Ilmoitusvelvollisuudella tehostetaan sanktiovarmuutta eli sitä, millä todennäköisyydellä jostakin kielletystä teosta tai laiminlyönnistä jää kiinni. Samoin tervetullut uudistus on elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY) asettaminen *asianomistaja-asemaan* rikosasiassa silloin, kun asia liittyy sen tehtäviin kuuluvan luonnonsuojelun valvontaan (LSL 131 §:n 2 momentti). Ympäristö- ja luonnonsuojelurikosten akilleen kantapää ei niinkään ole kriminalisoinneissa,

[11] HE 76/2022 vp, s. 261.
[12] Näin myös Suvantola Leila, Ne bis in idem -kielto ja itsekriminointisuoja ympäristörikoksissa – hallintopakkoprosessin ja rikosprosessin leikkauspinnan haasteet, Ympäristöjuridiikka 4/2012, s. 10-36, s. 32-33.

vaan siinä, että rikosten havaitseminen ja selvittäminen ei ole tehokasta. ELY-keskusten vahvistunut asema voi omalta osaltaan edesauttaa luonnonsuojelurikosten tehokasta selvittämistä.

4.2. Joitakin oikeuspoliittisia huomioita

Luonnonsuojelurikkomusta koskeva rangaistussäännös on toissijainen eli sitä sovelletaan vain, jos rikoslain (RL) 48 luvun 5 §:ssä säädetyt tunnusmerkistöt eivät tule sovellettaviksi. Rangaistavan ala on kokonaisuutena tarkastellen varsin laaja ja syyksiluettavuuskin on luonnonsuojelurikkomuksissa laskettu pääosin huolimattomuuden tasolle. Tältä osin luonnonsuojelurikoskriminalisoinnit ovat linjassa muiden ympäristökriminalisointien kanssa.[13]

Ajankohtaista ja tärkeää ympäristöperusoikeutta turvaamaan tarkoitetut kriminalisoinnit ovat kokonaisuudessaan kenttä, joka kaipaisi syvällisempää kriminaalipoliittista arviota. Ovatko kaikki kriminalisoinnit todella tarpeen vai voisiko säännösten noudattamista tukea muilla tavoin? Olemmeko luoneet symbolista lainsäädäntöä, josta ei käytännössä ole hyötyä? Ovatko tekojen paheksuttavuusarviot kohdallaan? Aineellisen ympäristölainsäädännön ja rikoslain ympäristökriminalisointien muodostaman sääntelykokonaisuuden tarkastelussa keskitytään usein pitkälti teknisiin täsmällisyys- ja tarkkarajaisuuspohdintoihin sekä blankosääntelyn erikoisuuksiin. Yhtä suuri huomio tulisi kiinnittää sääntelyn oikeasuhtaisuuteen sekä ympäristöhallinnon ja rangaistusjärjestelmän työnjakoon. Ympäristörikossääntelyn lähtökohdat on luotu tilanteessa, jolloin nykyiset suuret ympäristöongelmat, ilmastonmuutos ja luontokato, olivat vasta pahoja aavistuksia. Kenties rangaistussääntelyn rooliakin tulisi päivittää? Nämä ovat tietenkin kysymyksiä, joiden osalta tutkijoillakin on, minä itse mukaan lukien, peiliin katsomisen paikka. Nämä oikeuspoliittiset huomioni eivät ole kritiikkiä käsillä olevaa esitystä vastaan, vaan yleisempi huomio ympäristörikossääntelyn nyktilasta.

Kiitän mahdollisuudesta lausua tässä tärkeässä asiassa.

Turussa, 13.9.2022

Elina Pirjatanniemi
Valtiosääntöoikeuden ja kansainvälisen oikeuden professori, Åbo Akademi
Rikosoikeuden dosentti, Turun yliopisto

[13] Kootusti ympäristölainsäädäntöön sisältyvien rangaistussäännösten muotoilusta Suvantola Leila, 2018. Ympäristörikosten ilmoituskynnykset ja lievien ympäristörikkomusten sanktiointi. Ympäristöministeriön raportteja 1/2018, s. 87-126.

Liite 1: LSL 133 §, ehdotus luonnonsuojelurikkomuksen tunnusmerkistöksi, tarkastelu kohta kohdalta.

Tunnusmerkistön kuvaus	**Viittaussäännöksen sisältö**	**EP kommentti**
LSL 133 § 1 mom. Joka tahallaan tai huolimattomuudesta oikeudettomasti	-	Kaikki tekomuodot: syyksiluettavuuteen riittää *tuottamus*.
1) suorittaa luonnonsuojeluohjelmaan kuuluvalla alueella alueen suojelun tarkoituksen vaarantavan toimenpiteen 16 §:n 1 momentissa säädetyn vastaisesti,	LSL 16 § 1 mom.: Valtioneuvoston hyväksymään luonnonsuojeluohjelmaan kuuluvalla alueella ei saa suorittaa sellaista toimenpidettä, joka vaarantaa suojelun tarkoituksen. LSL 15 §:n 2 momentissa säädetään, että luonnonsuojeluohjelmasta on käytävä ilmi, millaisten toimenpiteiden on katsottava vaarantavan ohjelman tarkoituksen.	Rangaistavuuden alan täsmentyy *luonnonsuojeluohjelman sisällöstä* käsin. Siinä on määriteltävä, mitkä toimenpiteet vaarantavat ohjelman tarkoituksen.
2) heikentää merkittävästi Natura 2000-verkostoon kuuluvan alueen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja 34 §:ssä säädetyn vastaisesti,	LSL 34 §: Natura 2000-verkostoon kuuluvan alueen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja ei saa merkittävästi heikentää. LSL 33 §:n mukaan verkostoon hyväksyttyjen alueiden luettelo ja kartat julkaistaan ympäristöministeriön asetuksella. Alueiden suojelutavoitteiden perusteet sisältyvät puolestaan aluekohtaisiin tietolomakkeisiin (LSL 41 §:n 2 momentti).	Rangaistavuuden ala määrittyy kunkin alueen suojeluperusteen nojalla. Tämä merkitsee, että lopullinen arvio siitä, mitä alueella saa/ei saa tehdä määrittyy alueen *tietolomakkeeseen* sisältyvän tiedon valossa. Tietolomakkeita ei ymmärrettävästi ole laadittu rikosoikeudellista arviota silmällä pitäen, joten tulkintatilanteet voivat olla hankalia. Toisaalta tunnusmerkistössä on vaatimus *merkittävästä heikentämisestä*, mikä nostaa rangaistavuuden kynnystä.
3) vähäistä vakavammin rikkoo valtion luonnonsuojelualueen rauhoitussäännöksiä tai yksityisen luonnonsuojelualueen	Luonnonsuojelualueiden määritelmä sisältyy LSL 43 §:ään. Näitä ovat *kansallispuistot* (perustamisesta	Kansallispuistojen ja luonnonpuistojen rauhoitusmääräykset ovat LSL 49 §:ssä. Sisältää tarkan listan

rauhoitusmääräyksiä taikka lain 56 §:n 2 momentin ja 58 §:n nojalla järjestyssäännössä määrättyä liikkumis-, leiriytymis-, maihinnousukieltoa tai -rajoitusta tai veneen, laivan tai muun kulkuneuvon pitämiskieltoa tai rajoitusta,	ja tarkoituksesta säädetään lailla, vain valtion omistamalle alueelle, LSL 44 §); *luonnonpuistot* (perustamisesta ja tarkoituksesta säädetään lailla 1000 ha asti, muutoin valtioneuvoston asetuksella, vain valtion omistamalle alueelle, LSL 45 §); *valtion muut luonnonsuojelualueet* (perustamisesta ja tarkoituksesta säädetään valtioneuvoston asetuksella 100 ha asti, muutoin ympäristöministeriön asetuksella, merialueita koskevat erityismääräykset, LSL 46 §) ja *yksityiset luonnonsuojelualueet* (maanomistajan hakemuksesta tai suostumuksella, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY) voi päätöksellään perustaa, LSL 47 §). LSL 56 §:n 2 momentissa säädetään liikkumisrajoituksista kansallispuistossa ja valtion muulla luonnonsuojelualueella. LSL 58 §:ssä säädetään järjestyssäännöistä valtion luonnonsuojelualueilla. Kansallispuistossa nämä ovat pakolliset, luonnonpuistoissa ja valtion muilla luonnonsuojelualueilla ne laaditaan tarvittaessa.	luontoa muuttavista, kielletyistä, teoista. Huomaa kuitenkin 50 §:ssä säädetyt poikkeukset ja 51 §:ssä mainitut luvanvaraiset poikkeukset. Valtion muun luonnonsuojelualueen osalta noudatetaan mitä edellä säädetään, mutta LSL 52 § sisältää myös erityisiä poikkeuksia rauhoitusmääräyksistä. Yksityisen luonnonsuojelualueen rauhoitusmääräykset tulee LSL 53 §:n mukaan sisältyä perustamispäätökseen. LSL 54 §:n mukaan ELY-keskus voi myöntää luvan poiketa yksittäistapauksissa rauhoitusmääräyksistä. *Rauhoitusmääräykset* vaikuttavat tarkkarajaisesti säädetyiltä, vaikkakin kokonaisuus on vaikeasti aukeava. LSL 56 § 2 momentin liikkumisrajoitukset eivät koske luonnonpuistoja. Luonnonpuistoissa liikkuminen ei kuitenkaan ole vapaata, ks. 56 § 1 momentti. *Luonnonpuistoissa tapahtuva 56 §:n 1 momentin vastainen liikkuminen on kaiketi haluttu myös säätää rangaistavaksi?* *Nyt se näyttäisi rajautuvan kriminalisoinnin ulkopuolelle. Tältä osin tarvittaneen korjaus, joka osoittaa, että 56 §:n 1 momentin vastainen liikkuminen luonnonpuistossa on rangaistavaa. TARKISTA.*

4) hävittää tai heikentää rajauspäätöksellä määritetyn suojellun luontotyypin esiintymän, erityisesti suojeltavan eliölajin esiintymispaikan, EU:n tärkeänä pitämän eliölajin esiintymispaikan, uutena tavatun eliölajin esiintymispaikan tai hyvitysalueen 66 §:n 2 momentissa, 79 §:n 2 momentissa, 81 §:n 2 momentissa, 83 §:n 1 momentissa tai 106 §:n 2 momentissa säädetyn vastaisesti,	LSL 66 §:ssä luetellaan suojeltavat luontotyypit tyhjentävästi. Kielto hävittää tai heikentää tulee voimaan rajauspäätöksen tiedoksiannosta. LSL 67 §:ssä säädetään tiukasti suojeltujen luontotyyppien heikentämiskiellosta. Tämä kielto on voimassa suoraan LSL:n nojalla. LSL Erityisesti suojeltavien eliölajien esiintymispaikan suojelemisesta säädetään LSL 79 §:ssä. Kielto tulee voimaan, kun päätös on annettu tiedoksi. EU:n tärkeänä pitämien eliölajien esiintymispaikkojen suojelusta säädetään LSL 81 §:ssä. Kielto voimaan, kun suojelupäätös on annettu tiedoksi. Uutena tavatun eliölajin esiintymispaikan tai hyvitysalueen suojelusta säädetään LSL 83 §:ssä. Kielto voimaan, kun suojelupäätös annettu tiedoksi. Muut pykäläviittaukset koskevat esiintymispaikan rajoja ja kiellon voimaantuloa.	Rangaistussäännös ei tässä muodossa kata LSL 67 §:ssä mainittujen (suoraan lain nojalla suojeltujen) ns. *tiukasti suojeltujen luontotyyppien* hävittämis- ja heikentämiskiellon vastaista toimintaa, eikä LSL 80 §:ssä mainittujen (suoraan lain nojalla suojeltujen) EU:n tiukkaa suojelua edellyttävien eliölajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen heikentämistä tai hävittämistä. Nämä teot ovat rangaistavia LSL 133 §:n 2 momentin mukaan tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. Syyksiluettavuudeksi *ei näin ollen riitä tuottamus*, mikä on perusteltua, koska erillistä päätöstä näiden luontotyyppien tai lisääntymis- ja levähdyspaikkojen suojelusta ei tehdä.
5) ottaa haltuun rauhoitetun eläinlajin pesän, munan tai yksilön muun kehitysasteen tai siirtää sen toiseen paikkaan 72 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetyn vastaisesti,	Eläinlajien rauhoituksesta säädetään LSL 72 §:ssä.	Rauhoitetun eläinlajin *tahallinen* tappaminen, pyydystäminen tai tällaisen lajin yksilön pesän, munien tai yksilöiden muiden kehitysasteiden vahingoittaminen on säädetty rangaistavaksi LSL 133 § 2 momentissa. Samoin myös yksilöiden tahallinen häiritseminen LSL 72 §:n 1

		momentin 1-3 kohdan vastaisesti.
6) hävittää suuren petolinnun pesäpuun tai vahingoittaa sitä 75 §:n 1 momentissa säädetyn vastaisesti,	Suurten petolintujen pesäpuiden suojelusta säädetään LSL 75 §:ssä. Edellytetään, että pesä on toistuvasti käytössä ja selvästi nähtävissä.	*Suoraan lain nojalla suojeltu*, mutta syyksiluettavuuteen riittää *tavallinen tuottamus.* Tätä lieventää se, että pesän on oltava toistuvasti käytössä ja selvästi nähtävissä.
7) rikkoo 76 §:ssä säädettyjä kasvilajien rauhoitussäännöksiä,	LSL 76 §	-
8) pitää hallussaan rauhoitetun eläinlajin yksilöä, osaa, johdannaista tai munaa, joka on erotettu luonnosta 31 joulukuuta 1996 jälkeen, 89 §:n 1 momentissa säädetyn vastaisesti,	Rauhoitettujen eliölajien hallussapidosta säädetään LSL 89 §:ssä. Kielto koskisi eliölajeja jne., jotka on erotettu luonnosta 31.12.1996 jälkeen eli sen jälkeen, kun voimassa oleva luonnonsuojelulaki tuli voimaan (1.1.1997).	Hallussapito nähdään jatkuvana rikoksena. Uudella lailla halutaan säätää rangaistavaksi sellaisten eliölajien jne. hallussapito, jotka on erotettu luonnosta ennen voimassa olevan lain voimaantuloa. *Huom. Lakitekstissä puhutaan eläinlajista, ei eliölajista. Onko tämä tarkoituksellista? TARKISTA.* *Tämä tarkistettava myös rikosoikeudellisen taannehtivuuskiellon kannalta. Voimassa olevassa LSL:ssa on hallussapitoa koskevia säännöksiä, joihin on liitetty rangaistusuhka. Onko tässä kyse ajallisesta rajauksesta vai onko hallussapito joiltain osin ollut rankaisematonta?*
9) myy ja vaihtaa, tarjoaa myytäväksi tai vaihdettavaksi rauhoitetun eläin- tai kasvilajin yksilön, osan, johdannaisen tai munan 89 §:n 1 momentissa säädetyn vastaisesti,	Rauhoitettujen eliölajien myynnistä ja vaihdosta säädetään LSL 89 §:ssä. Ks. myös CITES-asetus (myynti).	-
10) ostaa, tarjoutuu ostamaan, hankkii kaupallisiin tarkoituksiin, esittelee julkisesti kaupallisessa tarkoituksessa, käyttää taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, myy, pitää hallussa myyntiä varten, tarjoaa tai kuljettaa myytäväksi CITES-asetuksen liitteessä A tai B mainitun eläin- tai kasvilajin yksilön taikka sen osan tai	Toimenpiteistä säädetään LSL 89 §:ssä ja CITES-asetuksessa sekä sen liitteissä.	Rangaistussäännöksessä on tässä aiheellista viitata EU-asetukseen.

johdannaisen asetuksen 8 artiklassa säädetyn vastaisesti tai siirtää asetuksen liitteessä A mainitun eliölajin elävän yksilön 9 artiklassa säädetyn vastaisesti,		
11) tuo maahan rauhoitetun eläin- tai kasvilajin yksilön, sen osan tai johdannaisen, elävän päiväpetolinnun, pöllön tai jalohaukan 90 §:n 1 tai 2 momentissa säädetyn vastaisesti,	Toimenpiteistä säädetään LSL 90 §:ssä ja CITES-asetuksessa sekä sen liitteissä.	Ks. edellä.
12) tuo maahan metsästysmuistona uhanalaisen eläinlajin yksilön tai sen osan 90 §:n 4 momentissa säädetyn vastaisesti,	Toimenpiteistä säädetään LSL 90 §:ssä ja CITES-asetuksessa sekä sen liitteissä.	Ks. edellä. Metsästysmuistojen tuontia on EU:ssa tiukennettu, erillismaininta eläinlajeista liittyy tähän.
13) vie maasta rauhoitetun eläin- tai kasvilajin yksilön, sen osan tai johdannaisen 90 §:n 1 momentissa säädetyn vastaisesti,	Toimenpiteistä säädetään LSL 90 §:ssä.	-
14) tuo maahan, vie maasta tai kuljettaa Suomen alueen kautta CITES- asetuksessa mainitun eläin- tai kasvilajin yksilön tai sen osan taikka johdannaisen ilman asetuksessa edellytettyä lupaa tai todistusta, tai jättää noudattamatta mainitussa luvassa tai todistuksessa asetettuja ehtoja;	Toimenpiteistä säädetään LSL 90 §:ssä ja CITES-asetuksessa sekä sen liitteissä.	Rangaistussäännöksessä on tässä aiheellista viitata EU-asetukseen.
15) tuo maahan kolmannesta maasta tai vie maasta kolmanteen maahan CITES-asetuksessa mainitun eläin- tai kasvilajin yksilön tai sen osan taikka johdannaisen muun kuin 92 § 2 momentissa mainitun rajanylityspaikan kautta taikka jättää tekemättä mainitussa asetuksessa edellytetyn tuonti-ilmoituksen,	Toimenpiteistä säädetään LSL 92 §:ssä ja CITES-asetuksessa sekä sen liitteissä.	Rangaistussäännöksessä on tässä aiheellista viitata EU-asetukseen.
16) rikkoo maisemanhoitoaluetta koskevia määräyksiä 95 §:n 2 momentissa säädetyn vastaisesti,	Maisemahoitoalueen perustamisesta säädetään 95 §:ssä. Perustamispäätökseen voidaan ottaa maisemahoitoalueen olennaisten piirteiden suojelemiseksi tarpeellisia määräyksiä ja	Rangaistavuus voi perustua vain perustamispäätökseen sisältyviin määräyksiin, ei suosituksiin,

	suosituksia. Määräyksiä ei saa rikkoa. Poikkeus maankäyttö- ja rakennuslain alaan kuuluvista määräyksistä alueilla, joissa asemakaava tai oikeusvaikutteinen yleiskaava.	
17) vahingoittaa tai turmelee rauhoitetun luonnonmuistomerkin 97 §:n 4 momentissa säädetyn vastaisesti, on tuomittava, jollei teko ole luonnonsuojelurikoksena rangaistava, luonnonsuojelurikkomuksesta sakkoon.	Luonnomuistomerkeistä säädetään LSL 97:ssä. Luonnonmuistomerkit voidaan määrätä rauhoitetuiksi ja ne on merkittävä selvästi havaittavalla tavalla.	-
LSL 133 § 2 mom. Luonnonsuojelurikkomuksesta tuomitaan myös se, joka tahallaan tappaa tai pyydystää rauhoitetun eläinlajin yksilön, vahingoittaa tällaisen lajin yksilön pesää, munia tai yksilöiden muita kehitysasteita taikka häiritsee yksilöitä 72 §:n 1 momentin 1–3 kohdassa säädetyn vastaisesti sekä se,	Eläinlajien rauhoituksesta säädetään LSL 72 §:ssä.	Rauhoitetun eläinlajin *tahallinen* tappaminen, pyydystäminen tai tällaisen lajin yksilön pesän, munien tai yksilöiden muiden kehitysasteiden vahingoittaminen on säädetty rangaistavaksi LSL 133 § 2 momentissa. Samoin myös yksilöiden tahallinen häiritseminen LSL 72 §:n 1 momentin 1-3 kohdan vastaisesti. Syyksiluettavuudeksi ei siten riitä törkeä tai tavallinen huolimattomuus. En välttämättä ymmärrä, miksi törkeä huolimattomuus ei voisi tulla kyseeseen. Toisaalta on todettava, että rikoslain luonnonsuojelurikoksen tunnusmerkistössä (RL 48 luvun 5 §) syyksiluettavuuteen riittää törkeä tuottamus. Luonnonsuojelurikoksen ja luonnonsuojelurikkomuksen välinen työnjako joiltain osin ylipäätään epäselvä.
joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta hävittää tai heikentää oikeudettomasti tiukasti suojellun luontotyypin	LSL 67 §:ssä säädetään tiukasti suojeltujen luontotyyppien heikentämiskiellosta. Tämä	Nämä teot ovat rangaistavia LSL 133 §:n 2 momentin mukaan tahallaan tai törkeästä

esiintymän tai tiukkaa suojelua edellyttävän eläinlajin yksilön lisääntymis- tai levähdyspaikan 67 §:n 1 momentissa tai 80 §:ssä säädetyn vastaisesti.	kielto on voimassa suoraan LSL:n nojalla. LSL 80 §:ssä säädetään (suoraan lain nojalla suojeltujen) EU:n tiukkaa suojelua edellyttävien eliölajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen heikentämis- ja hävittämiskiellosta.	huolimattomuudesta. Syyksiluettavuudeksi *ei näin ollen riitä tuottamus*, mikä on perusteltua, koska erillistä päätöstä näiden luontotyyppien tai lisääntymis- ja levähdyspaikkojen suojelusta ei tehdä.
LSL 133 § 3 mom. Luonnonsuojelurikkomuksena ei pidetä leiriytymistä maastossa eikä moottorikäyttöisen ajoneuvon pysäyttämistä tai pysäköintiä maastossa tien välittömään läheisyyteen 53 tai 56 §:n nojalla määrätyn kiellon tai rajoituksen vastaisesti, jos kieltoa tai rajoitusta ei ole merkitty maastoon selvästi havaittavalla tavalla.	LSL 53 §:ssä säädetään yksityisestä luonnonsuojelualueesta ja 56 §:ssä liikkumisen rajoittamisesta luonnonpuistoissa, kansallispuistoissa ja muilla valtion luonnonsuojelualueilla.	Täsmentää LSL 133 §:n 1 momentin 3 kohtaa. Onko paikka looginen tässä vai pitäisikö olla jo kohdan 3 yhteydessä?